

ENERJİ HUKUKU
ARAřTIRMA ENSTİTÜSÜ
ENERGY LAW RESEARCH INSTITUTE

ELEKTRİK PİYASASINDA ARZ GÜVENLİĞİ VE HUKUKİ ÇERÇEVESİ

Cengiz GÜNEş

Enerji Hukuku Arařtırma Enstitüsü
Yönetim Kurulu Üyesi

Giriş

Enerji arz güvenliği konusu günümüzde her zamankinden daha önem kazanan çok boyutlu bir olgu olarak ülke politikalarında tartışılmaya devam etmektedir. Özellikle Ukrayna geriliminin gelişiminde Kuzey Akım boru hattına yapılan saldırı, Rusya'nın AB'ne gaz akışını durdurması, AB'nin ABD den LNG tedariki, AB'nin Rus gazına tavan fiyat uygulama tartışmaları, enerji fiyatlarında aşırı dalgalanmalar ve tedarikte yaşanan sıkıntılar, beklemeyen aşırı karların vergilendirilmesi girişimleri, ülkelerin yeni nükleer santral proje yapım açıklamaları, AB üyesi ülkelerin topluluk kararları dışında ülke menfaatine uygun uygulamaları, enerji sektörün de kamunun zorda kalan şirketlerden hisse almaları ve arz güvenliği açısından hükümetlerin enerji şirketlerine kayyum atama yetkisi almaları, iklim değişikliği hedeflerinin ötelenmesi, yeşil politika savunan partilerin kömür santrallerinin çalışmasını onaylamaları, toplumda enerji kullanımına ilişkin tasarruf tedbirleri, AB'nin Rus gazına alternatif arayışları nedeniyle yeni projelerin gündeme gelmesi, depolama imkanlarının ve yatırımlarının özellikle LNG terminallerin ön plana çıkması, AB içinde topluluk politikalarından çok ülke politikalarının gündeme gelmesi nedeniyle Fransa-Almanya çekişmesinin tekrar başlaması, Rusya'ya uygulanan ambargoların sonuçsuz kalması ve Rus gazının Çin Hindistan Türkiye gibi ülkelere yönelmesi, Rusya'nın Türkiye'ye gazın Türkiye üzerinden AB'ne satış teklifi, ABD Suudi Arabistan petrol arzı konusundaki uyuşmazlığı, İsrail-Lübnan deniz yetki alanları anlaşması, iki tarafın da hidrokarbon yataklarının bulunduğu kendi münhasır ekonomik bölgelerinin net olarak çizilmesi, Çin'de uygulanan "sıfır vaka" politikasının küresel tedarik zincirleri ile talebe ilişkin belirsizlik oluşturmaları, gıda ve enerji başta olmak üzere bazı sektörlerde arz güvenliğini sağlamayı amaçlayan ticaret yasakları ve korumacılık ile artan belirsizlikler, piyasalarda oluşan arz talep dengesizliği ve sonrasında uygulamaya konulan genişleyici para ve maliye politikaları ve küresel düzeyde fiyat istikrarının bozulması; başlangıcı gerilere gitmekle birlikte bir yıl gibi kısa bir dönemde yaşadığımız ve enerji dengeleri ile ilgili olarak aklımıza gelen önemli gelişme ve konulardır. *Bu ve benzeri gelişmelerin, enerji dengelerinin yeniden kurulmasına kadar sürmesi beklenmekte olup önümüzdeki yılları geçiş dönemi olarak nitelendirmek mümkündür.*

AB'nin özellikle Almanya'nın ucuz Rus gazı ile büyüme dönemini tamamladığı, piyasalarda daralma başladığı ve enflasyonla toplumun tekrar tanıştığı, güvenlik harcamalarının arttığı bir döneme girildiğini ifade etmemiz gerekir. AB'nin ABD tarafına kayması dünyada doğu batı ayrımını keskinleştirmiştir.

Ukrayna krizinden önce ABD'nin Dedeagaç ve Bulgaristan Romanya üzerinden Karadeniz'i ve Dedeagaç ve Yunan adaları üzerinde Ege ve Balkanları hatta kuzey Afrika'yı kontrolü ve güç merkezini Pasifik'e kaydırması ve Nato'nun Rusya ve Çin'i tehdit olarak ilan etmesi, Çin-Tayvan gerilimi, ABD ile Pasifik ülkelerinin savunma iş birliği anlaşmaları gelecekte yaşanacak arz güvenliği ve arz yolları açısından enerji güvenliği sorunlarının ve oluşacak dengelerin girdilerini oluşturmaktadır. *Bu açılardan günümüzde, enerji arz güvenliğinin ulusal güvenlikle başat olduğu bir döneme girdiğimizi ifade edebiliriz.*

Bu gelişmelerin dünya, bölge ve ülke denge ve politikalarını da etkilemesi kaçınılmazdır. Nitekim bu gelişmelere paralel olarak gündeme gelen politika tedbirleri, konjonktürel ve/veya kalıcı ek yasal ve ikincil mevzuat düzenlemeleri doğurmaktadır.

1.Genel Açıklamalar

Enerji arz güvenliği, topluma sunulan ve kamu otoritesi tarafından yerine getirilmesi gereken sürekli düzenli ve düzenli etkinlikler bütünü olup kamu hizmeti niteliğinde bir faaliyettir.¹

Anayasa'nın 47/4 maddesi uyarınca Devlet, kamu iktisadi teşebbüsleri ve diğer kamu tüzelkişileri tarafından yürütülen yatırım ve hizmetlerden hangilerinin özel hukuk sözleşmeleri ile gerçek veya tüzelkişilere yaptırılabilceği veya devredilebileceği kanunla belirlenir. (Ek fıkra: 13/8/1999-4446/1 madde.)

Elektrik, doğalgaz ve petrol piyasalarında kanunla piyasa düzenlemeleri yapılarak özel sektöre devredilen/yaptırılan faaliyetler ile kamu yararı nedeniyle kamu sektöründe kalması gereken tekel niteliğindeki faaliyetlerde ilgili kanunlarda belirlenmiştir.

Faaliyetlerin büyük bir kısmının özel sektör eliyle gördürülmesine rağmen kamusal özellik taşımaları, arz güvenliğinin sağlanmasını da kamusal bir görev olarak karşımıza çıkarmaktadır. Bu kapsamda arz güvenliğinin sağlanmasına yönelik olarak gerek kanunlarda gerekse politika belgelerinde çeşitli düzenleme ve tespitler yapılmıştır. 6446 Sayılı Kanununun 20. maddesinde; *Bakanlık, elektrik enerjisi arz güvenliğinin izlenmesinden ve arz güvenliğine ilişkin tedbirlerin alınmasından sorumludur*, hükmü bulunmaktadır. Kanun düzenlemelerinde doğrudan arz güvenliğini sağlamaya yönelik düzenlemeler olduğu gibi çeşitli maddelerde arz güvenliğinin sağlanmasına katkı yapacak düzenlemelerde yer almaktadır. Hukuki olarak resmi politika belgelerinde de (Kalkınma Planları, Orta Vadeli Planlar, Yıllık Program, Strateji Belgeleri, teşvik tedbirleri vb.) enerji sektörüne yönelik arz güvenliğini ilgilendiren hedef ve düzenlemelerin yer aldığını görmek mümkündür.

Diğer taraftan idarenin kamusal hizmet niteliğindeki arz güvenliğinin sağlanmasına yönelik başta enerji ile ilgili kamu kuruluşları olmak üzere birçok kuruluşa (ETKB, ÇİDB, SBB, EPDK, enerji ile ilgili girdi temin eden veya işletmeci olan kamu kuruluşları EÜAŞ, TEİAŞ, TKİ, TTK, TPAO, BOTAŞ, DSİ vb.) görev ve yükümlülükler yüklemiştir. Özel sektörde de lisans sahibi tüzel kişiler, talep yönetimi açısından tüketiciler arz güvenliğinin sağlanmasının tarafları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumda gerek kamu kuruluşları gerekse lisans sahibi tüzel kişiler ve tüketiciler arz güvenliği yönünden yasal düzenlemelerin doğrudan veya dolaylı muhatabıdır.

Anayasanın 167.maddesi (Piyasaların denetimi ve dış ticaretin düzenlenmesi) uyarınca devlet, para, kredi, sermaye, *mal ve hizmet piyasalarının sağlıklı ve düzenli işlemelerini sağlayıcı ve geliştirici tedbirleri alır*; piyasalarda fiili veya anlaşma sonucu doğacak tekelleşme ve kartelleşmeyi önler.

Arz güvenliğinin sağlanmasına yönelik hedeflerin gerçekleşmesi açısından idare araç olarak Kanun, KHK ve Cumhurbaşkanlığı Kararlarını, detayda ise yönetmelik düzenlemelerini ve tebliğ, genelge vb. idari düzenlemeleri kullanmış ve kullanmaktadır. Enerji arzında güvenilirliğin sağlanması için uygun yatırım ortamının oluşturulması önemlidir. Arz güvenliğinin sağlanmasında araç olarak teşvikler, kamulaştırma, faaliyet önceliğine ilişkin belirlemeler, kapasite mekanizması, tarifeler, Cumhurbaşkanlığı Kararı ile verilen teşvikler gibi araçların kullanıldığını görmekteyiz. Geçmişteki uygulamalarda alım ve ödeme(hazine)

¹ Anayasa Mahkemesi'nin, 28.6.1995 tarih ve E: 94/71, K: 95/23 Sayılı Kararı, Elektrik Piyasası Yorum ve Açıklamaları, Cengiz Güneş, Ankara,2003

garantisi de verilen yap işlet, yap işlet devret ve işletme hakkı devri projeleri, arz güvenliği kapsamında yapılan projelerdir ve “al ya da öde” yükümlülüğü taşıyan sözleşmelerle gerçekleştirilmiştir.

Piyasa düzenlemelerinin ardından piyasa işleyişine daha az ve/veya hiç müdahalede bulunmayan yöntemlerin seçilmesi beklenmekle birlikte nükleer santral yapımında kısmi alım garantisinin verildiği görülmektedir. Yine işleyen kömür santrallerine kısmi alım garantisinin verildiği dönemler olmuştur. Yeni projelerde ise yenilebilir kaynaklarla ilgili YEKA, mini YEKA, lisanssız üretim, linyit sahası tahsisli kömür santralı yapım amaçlı düzenlemeler ve kapasite ödemeleri bu çerçevede değerlendirilebilecek düzenlemelerdir. Öte yandan enerji verimliliğinin de arz kaynağı olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Çevre kirliliği ve iklim değişikliği tartışmalarında enerji sektörü de yer almakta arz güvenliği ve çevre tercihlerinde dengenin sağlanması tartışma konularından birini oluşturmaktadır. Aynı şekilde arz güvenliği ve serbest piyasa öncelikleri konusu da önümüzdeki dönem tartışılacak konular arasındadır. Özellikle günümüzde yaygın olan tavan fiyat uygulamaları şeklindeki kamu müdahaleleri ve/veya çapraz sübvansiyon şeklinde gelişen uygulamaların geçici olarak düzenlenip kalıcı hale gelmesi söz konusu olabilecektir.

Fiyat müdahalelerinin yatırım açığına yol açması, yatırımların ne şekilde ve hangi modellerle yapılacağı tartışmalarını ve dolayısıyla arz güvenliğinin sağlanması konusunu gündeme getirmektedir. Arz güvenliği bir yönü ile de maden politikaları ile ilgilidir, enerji hammaddesini oluşturan madenlerin enerji üretiminde kullanılması ve buna ilişkin yasal düzenlemeler arz güvenliğini doğrudan ilgilendirmektedir.

Enerjide sektöründe arz güvenliği riski açısından dışa bağımlılık çoğu kez kaynak bağımlılığı olarak algılanmakta ve yerli ve yenilenebilir kaynaklardan üretimin özellikle doğalgaz ithalatını azalttığı vurgulana gelmektedir, ancak dışa bağımlılıkta tesislerde kullanılan makine teçhizatı ve mühendislik hizmetlerinde hatta finansmanda dışa bağımlılık ayrıca incelenmesi gereken bir konudur. Diğer taraftan arz güvenliği açısından kontrollü kaynaklar kontrolsüz kaynakları ikame edebilmekte ancak tersi mümkün olmamaktadır. Bu açıdan kaynak karşılaştırmalarında kaynakların sistemde kullanım şekli dikkate alınmalıdır. Sonuçta makine teçhizatı yerleşme ve ihraç imkanları arz güvenliği açısından önemlidir.

Türkiye’nin coğrafi konumu dikkate alındığında kamu özel iş birliği modellerinin üçüncü ülkelerde uygulanması, kamu/özel kuruluşlarının komşu ülkelerde yatırımcı olarak yer alması, sınır aşan iş birliği imkanları, arz güvenliği ve enerji diplomasisi açısından birincil önemdedir.

2.Arz Güvenliği ve Yasal Çerçeve

2.1.Tanım

Enerji piyasasında arz güvenliği, tedarik kaynaklarının talebe göre arzulanan miktar ve nitelikte ve bu kaynaklar kullanılarak üretilen enerji türlerinin sistem ihtiyacını kısa, orta ve uzun dönemde sürekli ve öngörülebilir maliyetlerle karşılanması, sistemin ani değişikliklere karşı stabilizesini sağlanması ve artan talebin karşılanması yeteneğini ifade eder. Sistem güvenliğine ilişkin kısa vadeli arz güvenliği tüketicilerin toplam enerji talebinin (gerek kaynak gerekse güç) sistem tarafından anlık olarak karşılanabilmesi yeteneğini ifade eden kısa dönemli arz güvenliği ve depolama ve üretim kapasitesi ile şebeke yeterliliğine ilişkin uzun vadeli arz güvenliğini kapsar. Enerji piyasası açısından arz güvenliği; kaynaklar, kaynakların çevrildiği üretim birimleri, üretim birimlerinde üretilen enerjinin tüketim noktalarına kesintisiz ve kaliteli

bir şekilde naklini sağlayan ve sistem kısıtları doğduğunda alternatif çözümleri sistem içinde türeten bir sistem ve alt sistemler bütünüdür.²

Enerji güvenliği ve enerji arz güvenliği farklı kavramlardır, enerji güvenliği enerji arz güvenliğini kapsayan enerji kaynaklarının bu kaynaklarla ilgili yatırımların/tesislerin, şebeke ve geçiş yollarının, kaynak, transit, varış ülkelerin de kritik tesislerin askeri, dijital ve diplomatik tedbirler dahil güvenliğinin ve enerji akışının sağlanması anlamına gelir.

2.2.Yasal Düzenlemeler

Piyasada oluşan verilerin, yatırım ortamının ve makro göstergelerin elektrik piyasasında doğan yatırım açığını giderecek seviyelerde bulunmaması ve girişimcilerin ileriye yönelik talep/fiyat, faiz/kur, getiri beklentilerinin olumsuz olması, serbest piyasada yatırım açığı doğurur ve bu yatırım açığının piyasa dışı mekanizmalarla (fiyat miktar alım garantileri vb.) giderilmesini gerektirir. Bu gerekçelerle elektrik piyasası faaliyetlerinin kamu düzenini ilgilendiren sürekli ve düzenli faaliyet niteliğinden dolayı kamusal tedbirlerin alınması zorunlu olup arz güvenliği maddelerinin temel gerekçesi bu şekilde açıklanabilir.

4628 sayılı Kanuna 5384 sayılı³ Elektrik Piyasası Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 6.maddesi ile eklenen Ek Madde 3 (Arz güvenliği) maddesi uygulanmamıştır.2013 yılında yasalaşan 6446 sayılı Kanun da 20.madde Arz Güvenliği maddesi olarak yer almıştır. Kanun tasarısının genel gerekçesinde arz güvenliği şu şekilde yer almıştır;⁴

Elektrik piyasasında reform niteliğinde düzenleme 2001 yılında 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu ile yapılmış ve sektördeki yeniden yapılanma çalışmaları başlamıştır. Bu Kanunun temel amacı; rekabetin mümkün olduğu sektör segmentlerinde bu rekabetin önündeki engellerin kaldırılması, rekabetin oluşacağı bir piyasa yapısının ve kurallarının hüküm süreceği bir çerçevenin oluşturulması, rekabetin mümkün olmadığı sektör segmentlerinde ise tüm taraflara eşit yaklaşımı temin eden tarafsız bir düzenleme yapılması ve bu surette tüketicilere en düşük maliyetli elektriği kullanma imkânı sağlanması *ile arz güvenliğini garanti altına alacak bir yatırım ortamının teminidir.*

Diğer taraftan müktesebatını uyumlaştırmakla yükümlü olduğumuz Avrupa Birliği, mevcut Kanunun yürürlük tarihi olan 2001 yılından sonra üç defa yönerge çıkarmış, enerji ve özellikle elektrik piyasası mevzuatında yeni amaç ve hedeflere yönelen yeni bir piyasa yapılanması öngörmüştür. Bu çerçevede ulusal mükellefiyetlerin yerine getirilmesi hususundaki tereddütleri gidermek amacıyla bazı hususların kanunda düzenlenmesinde hem yatırım ortamının geliştirilmesi hem de hukuki belirlilik ilkesinin temini bakımından gereklilik olduğu değerlendirilmektedir.

Elektrik piyasasında yatırımların gerçekleştirilebilirliği bakımından mevcut Kanunda yer alan bazı hükümlerin yeniden düzenlenmesi ve kamu kurum ve kuruluşlarınca uygulanmasına aşına olunan ön lisans ve benzeri uygulamaların elektrik piyasasında da düzenlenmesi yoluna gidilmiş, arz güvenliği teminine ilişkin bazı hükümler uygulamada edinilen tecrübe dikkate alınarak yeniden gözden geçirilmiş ve sektörün ihtiyaçları ile uygulamada karşılaşılan sorunlar dikkate alınarak bu Tasarı hazırlanmıştır.

² Elektrik Piyasasında Arz Güvenliği ve Hukuki Çerçevesi, Cengiz Güneş, Enerji Hukuku Dergisi Yıl:2 Sayı 2013/1 Atıfta belirtilen makalemiz 6446 SK 20.madde de değişiklik yapılmadan önceki düzenlemelerle ilgilidir.

³ 26 Temmuz 2008 tarih ve 26948 Sayılı Resmî Gazete

⁴ TBMM Yasama Dönemi 24 Yasama Yılı 3 Sıra Sayısı: 426 Komisyon Raporu Sayfa 4

Madde gerekçelerinde lisanssız yürütülecek faaliyetlerle ilgili olarak “.....arz güvenliği ilkeleri çerçevesinde, lisanssız yürütülebilecek üretim faaliyetlerinin kapsamı ve üretim kapasitesinin arttırılabileceğine ilişkin hususlar düzenlenmiştir.” ifadesi ile lisanssız faaliyetlerinde arz güvenliği gerekçesine bağlandığı görülmektedir.

20.madde gerekçesi ise, “elektrik enerjisi arz güvenliğine ilişkin alınacak tedbirler ile görev ve sorumluluklar düzenlenmiştir.” şeklindedir.

7346 sayılı Kanun ile madde de yapılan değişikliklerin gerekçesi olarak; genel enerji dengesini dikkate alan “Uzun Dönemli Türkiye Ulusal Enerji Planı” çalışmasının yapılması bu çalışma sonucu ortaya çıkacak öngörüler ile elektrik enerjisi ve doğal gaz arz güvenlikleri çerçevesinde ihtiyaç duyulabilecek tedbirlerin belirlenmesine katkı sağlanması ve bu yönde gerekli tedbirlerin alınmasına ilişkin mevzuat altyapısının kuvvetlendirilmesi amaçlanmaktadır, belirlenmesi yapılmıştır.

Madde gerekçesi şu şekildedir:

“Arz Güvenliği kapsamında Bakanlığın görev ve sorumlulukları açık bir şekilde belirlenmektedir. Bu kapsamda, Türkiye Elektrik Enerjisi Talep Projeksiyonu ve Uzun Dönem Elektrik Enerjisi Üretim Gelişim Planı çalışmaları yerine, genel enerji dengesini dikkate alan ve daha geniş kapsamlı gelecek yirmi yıldan daha uzun dönemi kapsayan Türkiye Ulusal Enerji Planı çalışması tanımlanmaktadır. Söz konusu çalışma ve yapılacak detay analizler sonucunda ortaya çıkan kurulu güç/rezerv kapasite gereksiniminin karşılanamadığı durumda kapasite tahsis yarışmalarının düzenlenmesi öngörülerek orta uzun dönemde arz güvenliğinin en düşük maliyetli şekilde sağlanması amaçlanmaktadır.”⁵

2.2.1.İDARİ SÜREÇ

2.2.1.1.Uzun Dönemli Türkiye Ulusal Enerji Planı Çalışması

Arz güvenliği maddesinde belirlenen yasal çerçeveye göre Bakanlık tarafından arz güvenliğinin izlenmesi amacıyla Türkiye Ulusal Enerji Planı çalışmasının yapılması (Strateji Bütçe Başkanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı ve kurum görüşleri alınarak) ilk adımdır.

Kurum (EPDK), lisans verilen üretim tesislerinin gerçekleştirmelerinin izlenmesinden, ilgili mevzuat kapsamında bu tesislerin öngörülen zamanda devreye girmesi için gerekli önlemlerin alınmasından, beş yıl içerisinde işletmeye girecek lisanslı yeni üretim kapasite miktarlarının Bakanlığa düzenli aralıklarla bildirilmesinden sorumludur.

Piyasada faaliyet gösteren lisans sahibi tüm tüzel kişiler Bakanlık tarafından arz güvenliğine yönelik belirtilen tedbirlere uymakla, tesis edilecek işlemlere katkı sağlamakla, ihtiyaç duyulacak bilgi ve belgeleri belirlenen sürelerde sunmakla yükümlüdür.

Türkiye Ulusal Enerji Planı beş yıllık dönem için hazırlanmakta ve yayınlanmaktadır. Madde de yapılan düzenlemeye göre ilk planın 2022 yılı aralık ayında yayınlanması gerekmektedir.

Elde edilen veriler ve mevcut emre amade kapasite, kaynak durumu ve maliyeti, makine teçhizat maliyetleri, yük akış ve şebeke kısıt analizleri, su durumu, fiyatlar, yedek kapasite analizi, talep gelişimi, yapılmakta olan yatırımlar ve muhtemel devreye giriş tarihleri vb. parametreler dikkate alınarak Uzun dönemli Türkiye Ulusal Enerji Planı çalışmasının yapılmasından ve yayımından sonra ileriye yönelik arz açığı mevcut ise Bakanlık, Türkiye

⁵ TBMM Yasama Dönemi 27 Yasama Yılı 5 Sıra Sayısı: 287 Komisyon Raporu Sayfa 13

Ulusal Enerji Planı çalışmasını dikkate alarak orta uzun dönemde arz güvenliğinin sağlanmasını teminen kapasite tahsis yarışmaları düzenleyebilir.

Arz açığının giderilmesinde kullanılabilecek bir diğer yol ise kamu kuruluşlarının yatırım yapmasıdır. Bu durum iki şekilde ortaya çıkabilir; ilki kapasite tahsis ihalesine katılım olmaması veya katılım olmakla birlikte teklifin idare tarafından yeterli görülmemesi, ikincisi idarenin arz açığını gidermek üzere doğrudan kamu kuruluşlarına yatırımcı enerji kamu iktisadi teşebbüslerine görev vermesi şeklinde olabilir. Zira madde de idare için ihtiyari bir durum söz konusu olup “.....kapasite tahsis yarışmaları düzenleyebilir.” ifadesi mevcuttur. İdare yeni kapasite için ihaleye çıkmadan kamu yatırım yöntemini tercih edebilir.

Nitekim İstanbul ve Trakya Bölgesindeki arz güvenliğinin sağlanması amacıyla, 1.500 MW⁶ (İstanbul Doğalgaz Kombine Çevrim A Santrali ÇED Raporu 1.800 MWe kurulu güç olarak hazırlanmıştır.) kurulu gücündeki İstanbul Doğalgaz Kombine Çevrim A Santralinin Yenilenmesi ve Kapasite Artışı Projesi Bakanlık ve EÜAŞ tarafından yürütülmekte ve EÜAŞ yatırım programında yer almaktadır.

2023 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı’nda kamu elindeki linyit sahalarının elektrik üretimi suretiyle ekonomiye kazandırılması sağlanarak, elektrik üretiminde ithal kaynaklara bağımlılık azaltılacak ve istihdama katkı sağlanacaktır, linyit rezervlerimizin etütleri tamamlanarak santral kurulum ihalesine hazır hale getirilecektir, Bursa Keles sahası için ihaleye çıkılacaktır, belirlemeleri mevcuttur, ancak kömür yatırımlarına ilişkin finansman konusunda özel bankaların imzalamış olduğu uluslararası anlaşmalar bulunmakta ve kömür yatırımlarına finansman verilmemektedir. Bu verilere göre linyit santralleri yapılmak istendiğinde linyit rezervleri de kamu yatırımları ile değerlendirilecektir.

ŞEKİL 1 İDARİ SÜREÇ

⁶ 2023 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı

2.2.1.2. Kapasite Tahsisi Yarışmaları

Maddedeki düzenlemeye göre kapasite tahsisi yarışmaları kapsamında kurulacak üretim tesisleri için Bakanlık tarafından Türk lirası olarak belirlenecek tavan fiyat üzerinden teklif edilecek en düşük fiyat, yarışma şartlarında belirlenecek süre boyunca YEK Destekleme Mekanizması kapsamında uygulanır. Yarışma sonucunda oluşacak fiyatın yarışma şartlarında belirlenecek süre içerisinde güncellenmesine ilişkin usul ve esaslar, yerli malı kullanım şartları ve yükümlülüklerin yerine getirilmemesi halinde alınacak teminatın irat kaydedilmesi ve uygulanacak diğer ceza ve yaptırımlar dâhil olmak üzere yapılacak yarışmaya ilişkin usul ve esaslar ilgili yarışma şartnamesinde Bakanlık tarafından belirlenir.

Bu madde kapsamında kurulacak üretim tesisleri için ön lisans ve lisans verme koşulları, iptali ve tadili ile ilgili hususlar Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu tarafından çıkarılan yönetmelikle düzenlenir. (Yönetmelik henüz yayınlanmamıştır.)

Madde de açık olarak yer almamakla birlikte kapasite tahsis yarışmaları termik santralleri hedeflemektedir,⁷ arz güvenliği sağlayacak santraller kontrollü üretim yapan ve dengeleme ve yan hizmet piyasalarında kullanılabilen primer ve sekonder frekans kontrolüne katılabilen, sıcak yedek özelliğinde yakıt cinsine ve teknolojiye göre baz, orta ve pik yüke katkı veren tesislerdir, diğer taraftan arz açığının giderilmesinde bölgesel kuruluş yeri ve kaynak türü ile kurulu güç kapasitesi belirlenerek ihaleye çıkılması beklenir, bu açılardan sistem ihtiyacı termik kapasite olarak dikkate alınır.

Kanaatime göre belli bir süre alım garantisi verilse de kapasite tahsis yarışmalarının başarılı olma şansı bulunmamaktadır, zira Türk lirası olarak belirlenecek tavan fiyat üzerinden teklif edilecek en düşük fiyat enerji sektöründe yapılacak termik santraller için ekonomik değildir. Diğer bir ifade ile yatırım maliyetleri açısından makine teçhizat bedelinin ve kredinin, işletme maliyetleri açısından ise yakıt maliyetinin yabancı para cinsinden belirlendiği durumda sözleşmede eskalasyon maddeleri bulunsu dahi Türk Lirası fiyatlaması nedeniyle kur riski her zaman yatırımcı üzerinde kalacaktır, sonuçta başta belirlenen borç servis oranından negatif sapmalar olacağı baştan bellidir. Yine muhtemelen piyasa fiyatı ile gösterge satış fiyatı farkını garanti eden bir model uygulaması (farklar için sözleşme) söz konusu olabilir. Yerli malı kullanım koşulu ise gerekçe değildir.

Yukarıda saydığım gerekçelerle 20/1.fikrasının uygulama imkânı bulunmamaktadır. *Bu durumda mevcut koşullarda yatırım açığının yatırımcı kamu kuruluşları tarafından, faaliyet konusu dikkate alındığında EÜAŞ tarafından giderilmesi gerekecektir.*

2.2.2.Kapasite Mekanizmaları

Arz güvenliği maddesinin 6745 sayılı Kanunun 75. Maddesi ile değişik 2.fikrası metni şu şekildedir: Arz güvenliğinin temini için gerekli yedek kapasite de dâhil olmak üzere yeterli kurulu güç kapasitesinin oluşturulması ve/veya sistem güvenliğinin temini için güvenilir kurulu güç kapasitesinin korunması amacıyla yerli kaynaklara öncelik veren kapasite mekanizmaları oluşturulur. Bu mekanizmalar kapsamında TEİAŞ tarafından yapılması gereken ödemeler iletim tarifi hesaplamalarında dikkate alınır. Kapasite mekanizmalarının oluşturulmasına ilişkin usul ve esaslar Bakanlık görüşü alınarak Kurum tarafından düzenlenir.

⁷ Yenilenebilir enerji kaynakları ile ilgili ihaleleri İdare 5346 sayılı Kanunun 4.maddesi kapsamında yapabilmektedir.

Tasarı metninin komisyonda görüşmeleri sırasında tasarı metnine eklenen 6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu'nun 20 nci maddesinin ikinci fıkrasının gerekçesi aşağıda yer almaktadır.

“Maddeye ilişkin önerge açıklamaları sırasında bu düzenlemenin elektrik iletim sistemleri güvenliğinin sağlanabilmesi için baz yük santrallere ihtiyaç duyulduğu, ihtiyaç duyulan bu baz yük santrallerde öncelikle yerli kaynakla çalışan, yani yerli kömür, hidroelektrik gibi santrallere öncelik verilerek kapasite kiralaması yapılabilmesinin amaçlandığı, Kanunun mevcut hâlinde kapasite mekanizmaları enerji arz güvenliği için öngörölmüşken, değişiklikle ilave olarak elektrik iletim sisteminin güvenliğinin de sağlanmasının temin edileceği, yani mevcut santrallerde bu tip bir güvenlik arzı varken, bu özelleştirildiği için o iletim alanındaki baz yük santrallerinde buna ihtiyaç duyulduğu ifade edilmiştir.”⁸

Bu fıkra kapasite mekanizmalarının oluşturulması ile ilgili düzenlenmiş olsa da asıl olarak uygulanmak istenen ve Yönetmelik⁹ ile de uygulanan emre amade kapasite ödemesidir. Kapasite mekanizmaları yeni kapasite yaratılmasını ifade eder, mevcut tesislere emre amade olma karşılığı ödenen bedel kapasite bedelidir. Kanaatime ve uygulamaya göre bu düzenlemenin asıl amacı özelleştirilen kömür santrallerinin ve son yıllarda yapılan kombine çevrim doğalgaz santrallerinin çalışma saatlerinin düşmesi, yeterli nakit akışını sağlayamamaları ve kurların artışı nedeniyle (satışların Türk Lirası borçların yabancı para olması) nakit akışlarının bozulması ve banka borçlarına destek amaçlıdır. Yukarıdaki paragrafta yer alan gerekçenin altı çizili bölümü de bu durumu teyit etmekte özelleştirilen santraller nedeniyle iletim sisteminin baz yük ihtiyacının arttığını ifade etmektedir. Sonuçta kamu kesimi özelleştirme bedelinin bir kısmını özelleştirilen santrallere ve doğalgaz santrallerine dolayısıyla kreditor bankalara kapasite ödemesi suretiyle geri ödemektedir. İlk düzenlemede kapsamda olmayan hidroelektrik santraller ve yap işlet modeli ile yapılıp süresi dolan gaz santralleri daha sonra kapsama dahil edilmiştir, TEİAŞ'ın yan hizmet ihtiyacı için bu tür bir düzenlemeye ihtiyaç yoktur, zira Yan Hizmetler Yönetmeliği 52.maddesi uyarınca TEİAŞ bölgesel kapasite kiralama yetkisine sahiptir. Nitekim 52.maddenin birinci fıkrasında Kanuna da atıfta bulunulmakta ve Kanunun 20 nci maddesinin birinci fıkrası (değişiklikten önceki fıkra) uyarınca TEİAŞ, sistem güvenilirliğinin muhafaza edilmesini teminen ve yeterli kapasite olmaması nedeniyle oluşabilecek bölgesel sistem ihtiyaçlarını karşılamak üzere, bu Yönetmelik ile düzenlenen usul ve esaslar çerçevesinde bölgesel kapasite kiralamak amacıyla ihale yapabilir, ifadesi bulunmaktadır.

2.2.3.Yan Hizmet Anlaşmaları Kapsamında İhaleler

7346 sayılı Kanunun 32.maddesi ile 6446 sayılı Kanunun 20 maddesinin 3. Fıkrası değiştirilerek TEİAŞ, sistem güvenilirliğinin muhafaza edilmesini teminen ve yeterli kapasite olmaması nedeniyle oluşabilecek bölgesel sistem ihtiyaçlarını karşılamak üzere, yan hizmetler anlaşmaları kapsamında yeni üretim tesisi yaptırmak veya mevcut üretim tesislerinin kapasitelerini kiralamak amacıyla ihale yapabilir. İhaleler çerçevesinde TEİAŞ tarafından ödenecek kapasite kiralama bedeli sistem işletim fiyatına yansıtılmak suretiyle, enerji bedeli ise kullanım amacına bağlı olarak dengeleme ve uzlaştırma yönetmeliği çerçevesinde piyasa

⁸ TBMM Yasama Dönemi 26 Yasama Yılı 1 Komisyon Raporu Sıra Sayısı:411 sayfa 95

⁹ İlk Yönetmelik 20 Ocak 2018 Tarihli ve 30307 Sayılı Resmi Gazete, Yürürlükteki Yönetmelik 18 Aralık 2021 Tarihli ve 31693 Sayılı Resmi Gazete

Not: Yönetmelikte kapsama dahil olan santraller yer almaktadır. Ayrıca TEİAŞ web sitesinde aylık ödemeler şirket ve santral bazında yayınlanmaktadır.

katılımcıları tarafından veya ticari yan hizmetler anlaşmaları kapsamında sistem işletim fiyatına yansıtılmak suretiyle karşılanır. TEİAŞ tarafından yan hizmetler anlaşmaları kapsamında kapasite kiralınması amacıyla yapılacak ihaleye ilişkin usul ve esaslar Kurum tarafından çıkarılan yönetmelikle düzenlenir.

Bu düzenlemede de mevcut tesislerden kapasite kiralınması konusu Yan Hizmetler Yönetmeliği Dokuzuncu Bölüm Bölgesel Kapasite Kiralama Hizmetinin Tedarik Edilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Madde 52-63/A kapsamındadır. Kurum tarafından ayrıca sadece bölgesel kapasite kiralmasına ilişkin bir Yönetmelik yayınlanmamıştır.

Madde de mevcut tesislerden kapasite kiralınmasının yanında düzenlenen ikinci konu TEİAŞ tarafından bölgesel sistem ihtiyaçlarını karşılamak üzere, yan hizmetler anlaşmaları kapsamında yeni üretim tesisi yaptırmak olarak belirlenmiştir. Yan hizmetler sürelidir ve gün içinde belli saatler, yıl içinde ise talebe/hava durumuna bağlı mevsimsel bir özellik gösterir, bu yüzden salt yan hizmet için tesis inşa ettirilmesi âtil kapasite yaratır. Bölgesel kapasite kiralama sistem güvenilirliğinin muhafaza edilmesini teminen ve yeterli kapasite olmaması nedeniyle oluşabilecek bölgesel sistem ihtiyaçlarını karşılamak üzere, devreye girecek yeni üretim tesislerinin kapasitelerinin ve/veya mevcut üretim tesislerinin kapasitelerinin TEİAŞ tarafından düzenlenen ihaleler vasıtasıyla süreli olarak kiralınmasını ifade eder. Diğer taraftan üretim tesisi yaptırmamanın alternatifi iletim hat yatırımı ile bölgenin beslenmesidir. Bu açıklamalar çerçevesinde TEİAŞ tarafından yeni santral yapımı santralin yüzde yüz yan hizmetler kapsamında kullanılmayacağı dikkate alındığı fıkra hükmüne uymamakta, mevcut ve yapılmakta olan santrallerden devreye girdikten sonra bölgesel kapasite kiralaması için ikincil mevzuat bulunmaktadır. Kaldı ki yeni santral yaptırılması durumunda TEİAŞ'ın üretim lisansı alması da gerekecek ve ana sözleşme değişikliği, yer tespiti ön lisans alımı ÇED, kamulaştırma vb. yükümlülüklerin yerine getirilmesinden ve lisans alımından sonra yapım işine geçecektir, santral ihalesine hazırlık şartname vb. idari süreçler konusunda TEİAŞ'ın örgütlenmesi mevcut değildir. Ayrıca TEİAŞ'ın halka arz yolu ile özelleştirilme kapsamına alındığı ve tarifesinin düzenlemeye tabi olduğu da belirtilmesi gereken diğer konulardır. İletim kısıtlarını asgari seviyeye indirmek, kaliteyi artırmak ve arz güvenliğini sağlamak amacıyla iletim şebekesini planlanmak ve Kurul tarafından onaylanan planları icra etmek, Lisans Yönetmeliği madde 31/2-f uyarınca TEİAŞ'ın görevleri arasında sayılmıştır. TEİAŞ tarafından yeni santral yapımı TEİAŞ tarifelerini de olumsuz etkileyerek sistem kullanım ve işletim bedelleri üzerinden tüm sektöre maliyet olarak yansıyacaktır.

3. Diğer Maddelerde Yer Alan Arz Güvenliği

3.1. Lisanssız Üretim

Lisanssız yürütülebilecek faaliyetlerin düzenlendiği 14. Maddede Cumhurbaşkanı'na rekabetin gelişmesi, iletim ve dağıtım sistemlerinin teknik yeterliliği ve arz güvenliğinin temini ilkeleri çerçevesinde, lisanssız faaliyet yapabilecek yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı üretim tesislerinin kurulu güç üst sınırını kaynak bazında beş katına kadar artırmaya yetkili verilmiştir.

3.2. Tarifeler ve Tüketicilerin Desteklenmesi

Enerji fiyatlarında konjonktürel olarak oluşan aşırı artışlar enerji şirketlerinde kar patlaması yaşanmasına neden olmuştur. Kamu otoriteleri bu karların vergilendirilmesi veya piyasa içi mekanizmalarla sübvansiyonda kullanılması konusunda önlemler almışlardır. AB içinde halen konunun tartışıldığı ülkeler bulunmaktadır. Olağanüstü vergi, ekonomik koşullar bu endüstrilerin ortalamasının üzerinde kar elde etmesine izin verdiğinde, hükümetler tarafından belirli endüstrilere karşı alınan bir vergidir. Bu vergiler öncelikli olarak hedeflenen sektördeki

ekonomik genişlemeden en fazla yararlanan şirketlerden, çoğunlukla emtia tabanlı işletmelerden alınır ve hükümetler tarafından sosyal programların finansmanını desteklemek için doğrudan kullanılan gelirleri içerir.

Ülkemizde yapılan uygulamada kaynak bazında destekleme bedelinin belirlenmesi yapılarak kaynak bazlı uzlaştırma mekanizması ile tavan fiyat uygulamasına geçilmiştir. *Uygulamanın gerekçesi arz güvenliğinin ve/veya tüketicilerin korunması olarak madde metninde yer almıştır. Piyasa fiyatı ile uzlaştırma fiyatı arasındaki fark maliyeti yüksek üretimin ve/veya tüketicilerin desteklenmesi amacıyla kullanılacaktır.* Uygulama süresi her seferinde altı ayı geçmemek üzere Kurum tarafından belirlenmektedir.

6446 sayılı Kanunun “Tarifeler ve Tüketicilerin Korunması” başlığını taşıyan 17 /11.fikrası şu şekildedir:

Ulusal veya uluslararası piyasalarda elektrik enerjisi üretimine girdi olan emtia fiyatlarının ve/veya kaynak maliyetleri arasındaki farkların makul olmayan artışları nedenleriyle, arz güvenliğinin ve/veya tüketicilerin korunması amacıyla elektrik enerjisinin üretim maliyetleri dikkate alınarak, her seferinde altı ayı geçmemek üzere, Kurum tarafından kaynak bazında tüketiciyi ve/veya maliyeti yüksek üretimi destekleme bedeli belirlenebilir. Bu bedel, üretim maliyeti düşük üreticiden karşılanarak arz güvenliğinin, maliyeti yüksek üretimin ve/veya tüketicilerin desteklenmesi amacıyla kullanılır. Uygulamaya ilişkin usul ve esaslar Bakanlığın uygun görüşü alınarak Kurum tarafından belirlenir.¹⁰

Madde gerekçesi aşağıda yer almaktadır:

“Ayrıca son dönemlerde elektrik enerjisi üretiminde girdi olan emtiaların fiyatlarındaki beklenmeyen yüksek artışlar nedeniyle elektrik enerjisi üretim maliyetleri, dolayısıyla elektrik enerjisi fiyatları yükselmektedir. Uluslararası piyasalarda Temmuz 2020 tarihinden önce 50 dolar/ton civarında olan kömür fiyatları 5 (beş) katın üzerine çıkarak 290 dolar/ton, 2 Mart 2022 tarihinde ise bir gün içerisinde yüzde 41 oranında artışla 410 dolar/ton mertebelerine ulaşmıştır. Benzer şekilde, Temmuz 2020 tarihinden önce 190 dolar/1.000 metreküp civarında olan doğal gaz fiyatları 2 Mart 2022 tarihi itibarıyla 1.400 dolar/1.000 metreküp civarına ulaşmıştır. Söz konusu fiyatlardaki yükselişler, öncelikle nihai tüketiciler olmak üzere ülke ekonomisindeki ilgili tüm tarafları maliyet açısından olumsuz etkilemektedir.

Hidrolik, rüzgâr, güneş, jeotermal, yerli kömür, ithal kömür ve doğal gaz gibi birbirinden farklı kaynaklar vasıtasıyla aynı miktarda elektrik enerjisi üretilmesi için katlanılan maliyetler birbirinden oldukça farklılık gösterebilmektedir. Bu maliyet farklılıkları birbirine yakın olduğu dönemlerde piyasada sıkıntı oluşturmazken üretim kaynak maliyetleri arasındaki farklarda yaşanan artışlar serbest piyasa fiyatlarında makulün üstünde artışa neden olmuştur.

6446 sayılı Kanun'un 17'nci maddesine eklenmesi önerilen düzenlemeyle, yukarıda belirtilen durumların oluşması hâlinde bir taraftan tüketicilerin yüksek elektrik fiyatlarına maruz kalmalarının önlenmesi, diğer taraftan ise organize piyasalarda oluşan piyasa fiyatlarının üzerinde maliyetleri olan üretim tesislerinin maliyetlerinin bir kısmı karşılanmak suretiyle söz konusu üretim tesislerinin de üretime devam edebilmelerinin temin edilmesi, böylelikle yeterli elektrik enerjisinin sağlanarak arz güvenliğinin korunması amaçlanmaktadır.”¹¹

¹⁰ 18/3/2022 tarihli 31782 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Kaynak Bazında Destekleme Bedelinin Belirlenmesine ve Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar

¹¹27. Dönem 5. Yasama Yılı 63. Birleşim 05 Mart 2022

<https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/Tutanak?BirlesimSiraNo=23699&Tur=H&BaslangicSayfa=1&BitisSayfa=93>

Düzenleme ikinci altı aylık döneminde olmakla birlikte toplanan fonun büyüklüğü, Kanunda belirtildiği üzere üretim ve/veya tüketimi desteklemek üzere ne kadarının hangi alanda kullanıldığı konusunda bir veri mevcut değildir. Ancak tahminimiz görevli tedarik şirketlerin üzerinden tüketici elektrik fiyat artışının yapılmaması için kullanıldığı yönündedir. Verilerin EPİAŞ tarafından şeffaflık platformunda yayınlanması sektör analizleri açısından yerinde olacaktır. Zira izleyen yıllarda alım garantisi biten daha fazla santralin sisteme dahil olması söz konusudur.

3.3.Bağlantı Görüşü

6446 sayılı Kanunun 23. Maddesi uyarınca; TEİAŞ ve dağıtım şirketleri, her yıl, takip eden beş yıl için ve takip eden on yıl için olmak üzere sistemlerine bağlanabilecek bölgesel üretim tesisi kapasitelerini yayımlar. Bu şekilde yayımlanan bölgesel kapasiteler dışında üretim tesislerine bağlantı görüşü verilmez. Arz güvenliğinin sağlanması amacıyla Bakanlık ve piyasada rekabetin geliştirilmesi amacıyla Kurum tarafından talep edilmesi hâlinde, TEİAŞ ve dağıtım şirketleri, belirledikleri kapasiteleri ve bağlantı noktalarının sayısını sistem koşullarını dikkate alarak artırır.

Bağlantı fırsatları yeni kapasitelerin şebekeye bağlanması için önemlidir. Gerekçede belirtildiği üzere madde ile, uygun bağlantı görüşü verilmesine ilişkin bağlayıcı kriter olarak açıklanan beş yıl için kısa vadeli ve takip eden on yıl için uzun vadeli olmak üzere sistemlerine bağlanabilecek bölgesel üretim tesisi kapasitelerinin hazırlanması şartı getirilmiştir. Bu düzenleme ile yapılan çalışmaların (kapasite projeksiyonu ve açıklanan bölgesel üretim tesisi bağlantı kapasiteleri) birbiri ile tutarlı ve genel olarak anlamlı olması amaçlanmıştır. Ayrıca Kurum ve/veya Bakanlık tarafından talep edilmesi hâlinde TEİAŞ ve dağıtım şirketlerinin belirledikleri kapasiteleri ve bağlantı noktalarının sayısını sistem koşullarını dikkate alarak artıracığı hükme bağlanarak arz güvenliği ve piyasada rekabetin geliştirilmesi için gereklilik olduğunda söz konusu limitlerin arttırılabileceği hususu düzenlenmiştir.

Yatırımların kuruluş yerinin yönlendirilmesi açısından bağlantı fırsatları ve iletim tarifeleri arz güvenliğine yönelik araçlar olarak kullanılmaktadır.

3.4.Arz Güvenliğinin Sağlanmasına Yönelik Düzenlemeler

6446 sayılı Kanunun Geçici 4.maddesi ile 5346 sayılı Kanunun Arazi ihtiyacına ilişkin uygulamalar Madde 8 uyarınca yatırımların teşviki ve belli sürelerde devreye girmelerine yönelik; kiralama, irtifak hakkı tesisi veya kullanma izni, taşınmazların tahsis amacı değiştirilmesi, elektrik üretim tesislerinden, ulaşım yollarından ve lisanslarında belirtilen sisteme bağlantı noktasına kadarki TEİAŞ ve dağıtım şirketlerine devredilecek olanlar da dâhil enerji nakil hatlarından, lisans tarihinden itibaren on yıl boyunca izin, kira, irtifak hakkı ve kullanma izni bedellerine yüzde seksen beş indirim uygulaması, Orman Köylüleri Kalkındırma Geliri ile Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Geliri alınmaması vb. teşvikler düzenlenmiştir.

3.5.Otoprodüktör Lisansının Üretim Lisansında Sınır

Otoprodüktör lisansı sahibi tüzel kişiler, bir takvim yılı içinde elektrik enerjisi üretim miktarının en fazla yüzde yirmisini piyasada satabilir. Arz güvenliği açısından ihtiyaç duyulacak hâllere münhasır olmak üzere, Kurul bu oranı artırabilir. (6446 SK Geçici madde 7)

3.6.Doğalgaz Piyasasında Arz güvenliği

7346 Sayılı Kanun ile 4646 sayılı Doğalgaz Piyasası Kanununa eklenen Ek Madde 2 arz güvenliğini düzenlemektedir. Anılan maddeye göre; Bakanlık, doğal gaz arz güvenliğinin izlenmesinden ve arz güvenliğine ilişkin tedbirlerin alınmasından sorumludur. Bu kapsamda

piyasada faaliyet gösteren lisans sahibi tüm tüzel kişiler arz güvenliğine yönelik olarak alınacak tedbirlere uymakla, tesis edilecek işlemlere katkı sağlamakla, ihtiyaç duyulacak bilgi ve belgeleri belirlenen sürelerde Bakanlığa sunmakla yükümlüdür.

Uzun dönemli Türkiye Ulusal Enerji Planı çalışması, ilki bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içerisinde olmak üzere her beş yılda bir Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı ve Kurumun görüşleri alınmak suretiyle Bakanlık tarafından hazırlanarak yayımlanır. Bakanlık, Türkiye Ulusal Enerji Planı çalışmasını dikkate alarak kısa, orta ve uzun dönemde doğal gaz arz güvenliğinin sağlanmasını teminen ihtiyaç duyulan tedbirlerin alınmasını sağlar.

Düzenleme ile doğal gaz arz güvenliği kapsamında Bakanlığın sorumlu olduğu belirlenmektedir. Ayrıca genel enerji dengesini dikkate alan gelecek dönemi kapsayan Türkiye Ulusal Enerji Planı çalışması tanımlanmakta, söz konusu çalışma sonucu ortaya çıkacak öngörüler ile doğal gaz arz güvenliği çerçevesinde ihtiyaç duyulabilecek tedbirlerin belirlenmesine katkı sağlanması ve bu kapsamda gerekli tedbirlerin alınması amaçlanmaktadır. Düzenleme ile ilgili olarak henüz Uzun dönemli Türkiye Ulusal Enerji Planı Çalışması yayınlanmamıştır. Bu çalışmada da gaz arzı, gaz talep gelişimi, şebeke ve kompresör istasyonlarının durumu, LNG ve depolama yatırım ve kapasiteleri, doğalgaz fiyatları, piyasa işleyişi vb. bilgilerin ve projeksiyon tedbirlerin yer alması beklenmektedir.

Sonuç:

Arz güvenliğinin sağlanması regülasyon olarak belirlenmekle birlikte uygulamada bu düzenlemelerin işlememe riski söz konusudur. *Özellikle yeni kapasite yatırımlarının yapılmasının finanse edilebilir esaslara bağlanması gerekmektedir.* Arz güvenliğini sağlama amacıyla yapılan düzenlemelerin piyasaya(rekabete) müdahaleleri olmakla birlikte bu müdahalelerin asgari seviyede tutulması hedeflenmelidir. Diğer taraftan şebeke yatırımları en az yeni kapasite yatırımları kadar önemlidir, coğrafi olarak tüketimin ve üretimin belli bölgelerde yoğunlaşması, mevsimsel yük etkilerinin giderilmesi, şebeke esnekliği ve sistem işletmecisinin manevra yeteneği ile yakından ilgilidir. Elektrik sisteminde bölgesel üretim tüketim dengesizliğinin çözülmemiş olması yükün yanı sıra fiyatlama sorunlarına da yol açmaktadır. Doğal gaz arzında tedarikçi ve güzergâh çeşitliliğinin yetersiz olması ayrı bir tartışma konusunu oluşturmaktadır.

Fiyatların yatırımcılar için sinyal özelliğini kaybetmesi, merkezi alıcı satıcı sisteminin unsuru olan ulusal tarife uygulamasının ikili anlaşma ve gün öncesi piyasası ile yürütülmek istenmesi, finansal açıdan nakit akışlarını bozmakta ve alım garantili yatırımlar dışında projelerin finanse edilmemesi sonucu doğurduğundan, arz açığında yenilenebilir kaynaklar dışında sistem için gerekli yatırımlarında piyasa dışı yöntemlerle ya da kamu kesimi eliyle yapılması ihtiyacını doğurmaktadır. Bu durum maliyet tabanlı fiyatlandırmanın olmaması nedeniyle sektörde regülasyona yol açan etkinlik sorununu beraberinde getirmektedir. Bu açıdan uzun vadeli kapasite ve şebeke ihtiyaç analizlerinin gerçekçi veriler ve varsayımlarla yapılması bu veri ve girdilerle uzun dönemli çözümler üretilmesi ve elektrik piyasası yapısının arz yönlü tekrar tartışılması önem kazanmaktadır.

Öte yandan finansal piyasaların enerji yatırımlarının finansmanında makro verilerin yanı sıra mevzuat riskini de dikkate aldığını ve geriye yönelik düzenlemelerin risk oluşturduğunu, (hukuki güvenilirlik ve haklı beklenti vb. ilkeler açısından) belirtmemiz gerekir.

Sonsöz: “*Olmayacak ihtimalleri elerseniz geriye ihtimal dışı da olsa gerçekler kalır.*”

S. Holmes / Dörtlerin İmzası